

The Beloved's Image in the Local Poetry of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province, Focusing on the Obstacles to Reunion

Mohammad Hossein Nikdarasl^{*1}, Seyed Kazem Fazel²

Abstract

One of the most important key concepts in Luri poetry is the beloved (yar), whose beauty and description of physical and moral traits form central themes and motifs among local poets. Words related to love, the beloved, the lover, separation, longing, obstacles to union, and rivals take on deeper meaning within the nomadic environment among towering mountains, green slopes, and vast springtime plains. The image of the beloved in Luri poetry reflects qualities like bravery, boldness, and chivalry, similar to the beloved portrayed in Persian ghazals. Moreover, the musical tone of Luri poetry, shaped by the hardships and disappointments of both love and life, is often more melancholic and sorrowful, expressing a longing for the joyful past. This study examines the image of the beloved through descriptions of physical features (eyes, eyebrows, height, lips, face) and behaviors

Received: 12/01/2024

Accepted: 08/07/2025

* Corresponding Author's E-mail:
mnikdarasl@yu.ac.ir

1 Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Yasuj University, Yasuj, Iran

<https://orcid.org/0000-0003-2566-0542>

2. PhD student of Persian Language and Literature, Yasuj University, Yasuj, Iran

<https://orcid.org/0009-0005-1707-9442>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

(indifference, cruelty, coquettishness, gestures), along with metaphorical names such as *berno*, *shelal*, *shkal*, and *karah shekal*. It also explores the natural and unnatural obstacles that prevent union with the beloved. The authors aim to show, by focusing on the aesthetic aspects of the beloved in local poems, the importance of love and romance in the cultural life of the Luri people.

Keywords: Nomadic environment; image of the beloved; local poetry; obstacles to union; Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad.

Research Background

Many studies have been conducted on Luri poetry. For example, Davari examined the poetic forms of the province, analyzing local poetry alongside the music and meter of Luri poems, and classified the music of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province into categories such as work songs, ceremonial music, and epic music. In another study, Khaleghzadeh explored the theme of longing in the folk literature of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad. Additionally, Siahpour, in his research titled *Love in Boyer-Ahmadi Luri Poetry*, analyzed two central themes in Luri poetry√ love and epic√ and its musical modes. Other Iranian scholars, including Lameh in his book *Folklore of the Nomads of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*, and Sediq in his article *Songs from Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*, have written extensively about the songs, poetry, and folk culture of this region.

Objectives, questions, and hypotheses

The authors aim to explore the aesthetic aspects of the beloved in local poetry while highlighting the significance of love and romance in the cultural life of the Luri people, both in quantity and quality. They focus on describing the beloved's physical and behavioral traits and how these are reflected in local poems, as well as the obstacles to union in Luri love. The study also compares the traditional beloved with the beloved portrayed in Luri poetry. Key questions include:

What is the relationship between the main themes and the similes and metaphors found in lyrical literature and Luri local poems? What are the physical and behavioral characteristics of the beloved, and what barriers to union are depicted in Luri poetry? Is Luri«s passionate poetry more inward-looking or outward-looking? Is love based on separation or union? Is the image of the beloved in the realm of love earthly or heavenly? What are the sources of the beloved«s physical and behavioral descriptions?

Main Discussion

The lyrical poetry of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province is not only an expression of love and longing but also a living record of the identity of the Lur people. The beauty of nature, nomadism, and separation from the beloved have been key factors inspiring the expression of lyrical emotions. Furthermore, strong tribal ties made themes such as love, separation, and passion central to local poets, which explains why the lyrical aspect of local poetry is especially prominent (TaHERi, 2009, p. 86). The beloved«s physical and behavioral beauty, set against the backdrop of nature, often left the lover restless and wandering, driving him to seek refuge in mountains and deserts. Erika Friedl writes that *f*Their beauty (of girls and women) could make one sick, kill, burn, blind, ruin one«s heart, and unsettle one«s soul≈ (Siahpour, 2008, p. 95).

Alongside the enchanting and captivating beloved, the lush nature and towering mountains of the nomadic environment, the confused lover faces many obstacles in his pursuit of union. These obstacles are both natural and human. It can be said that the main element in the formation of lyrical epics is the presence of barriers preventing the lover from reaching the beloved. These barriers may take various forms and are skillfully placed by the poet along the lover«s path. Depending on the story«s ending, these obstacles are eventually

removed. Without them, the story or poem would lack tension and passion (Zolfaghari, 1966, p. 57).

Forced migrations to border or hot regions, heavy rains blocking village and nomadic routes, and poverty made union impossible. Alongside these natural factors, human factors such as rivals and tribal social structures also played a significant role (Codes 3, 2, 1).

Conclusion

In Luri poetry, the physical and behavioral characteristics of the beloved, while rooted in the themes and motifs of Persian ghazals, are clearly influenced by the nomadic, ethnic, and tribal environment. The metaphorical names of the beloved such as *shelal*, *berno*, *kopak*, *shekal*, and *kaharshekal* strongly support this view. The main obstacles to union are natural factors like the terrain, mountains, snow, rain, and travel, as well as human factors such as rivals and tribal social structures. The lover strives wholeheartedly to overcome these barriers. The beloved in Luri poetry resembles that of Persian ghazals but is kinder and more loyal, possessing a gentle and faithful nature and a pure, sincere heart. The lover and beloved more often suffer in the pain of separation than enjoy the joy of union. For this reason, introversion is a defining feature of their poetry, aligning with the Iraqi style. Their love is symbolic and lacks mystical or spiritual undertones.

References

- Siahpour, B. (2008). *Love in Boyer-Ahmadi Luri poetry*. *Avaye Dena Quarterly*, 25-26.
- Taheri Boyer-Ahmadi, S. (2004). *Folklore of the people of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*. Saviz.
- Zolfaghari, H. (2013). *One hundred Persian love stories*. Nashr-e Charkh Publishing.

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه

و بویراحمد با تکیه بر موانع وصال

محمدحسین نیکدار اصل^{۱*}، سید کاظم فاضل^۲

(دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۳ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷)

چکیده

یکی از مهم‌ترین واژگان کلیدی اشعار لری، معشوق (یار) است که وصف زیبایی و ذکر صفات و ویژگی‌های ظاهری و اخلاقی وی از بن‌مایه‌ها و موتیف‌های برجسته شاعران محلی است. عشق، معشوق، عاشق، فراق معشوق، سوز و گداز، موانع وصال و رقیب، مجموعه واژگان غنایی هستند که در زیست‌بوم عشایری در کنار کوه‌های سر به فلک کشیده و دامنه‌های سرسبز و پهن‌دشت‌های اردیبهشت بهاری، مفهوم معنایی کامل‌تری می‌یابند. فراق که زائیده عشق است در زیست‌بوم عشایری، هرآنگاه که با محرومیت‌ها و ناکامی‌های اجتماعی عجین شود، سوزناک‌تر می‌شود و هر آنچه از دل برآید، بر دل بهتر نشیند و تأثیرگذارتر خواهد بود و

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول)

*mnikdarasl@yu.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0003-2566-0542>

۲. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

<https://orcid.org/0009-0005-1707-9442>

سیمای معشوق شعر لری در غارتگری، دلیری و عیاری، همانند معشوق غزل فارسی بوده و همچنین، صدای موسیقی شعر لری که برگرفته از ناکامی‌ها و مشقت‌های عشقی و غیرعشقی است، محزون‌تر و غمگین‌تر بوده و آرزوی بازگشت به دوران شاد گذشته را دارد. در این جستار ادبی، سیمای معشوق در قالب توصیف ویژگی‌های ظاهری (چشم، ابرو، قد، لب، صورت) و رفتاری (اعراض و روی‌گردانی، بی‌رحمی و ستمگری، ناز و کرشمه، ایما و اشاره) به همراه عناوین استعاری یار برنو (berno)، شلال (shelal)، شکال (shkal)، کهره شکال (karah shekal) و همچنین موانع وصال یار (موانع طبیعی و غیرطبیعی) موردبررسی قرار گرفته است. هدف نگارندگان، ضمن پرداختن به بازتاب جنبه‌های زیباشناسانه یار در سروده‌های محلی، اهمیت کمی و کیفی عشق و عاشقی را در زیست‌بوم فرهنگ لری مد نظر قرار داده‌اند و شیوه پژوهش به شکل بنیادی بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای - میدانی و به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است.

واژه‌های کلیدی: زیست‌بوم عشایری، سیمای یار، سروده‌های محلی، موانع وصال، کهگیلویه و بویراحمد.

۱. مقدمه

مثلث سه‌گانه عشق، عاشق و معشوق از جمله موضوعاتی است که در ادبیات فارسی و ادبیات محلی به آن پرداخته شده است. در ادب غنایی، معشوق، با نام‌های گوناگون یاد شده است که اصلی‌ترین آن‌ها، عبارت‌اند از: یار، دوست، جانان و دلبر. علاوه بر این نام‌های اصلی، معشوق در شعر غنایی، با عنوان‌های تشبیهی، استعاری و وصفی، خطاب شده است. بخش فراوانی از شعر لری، بر محور عشق و عاشقی می‌گردد و نوع عشق، عشق مجازی است که از توصیفات ظاهری و ویژگی‌های رفتاری معشوق در این

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

اشعار، سخن به میان آمده و می‌توان گفت این توصیف‌ها، سراپا نامه (توصیف سرتاپا) معشوق است. در شعر محلی لری، مقام و جایگاه معشوق از ساحت مجازی نمی‌گذرد و علو مقام معنوی برای وی، دیده نمی‌شود، اما این شعر غنایی محلی، علاوه بر بن‌مایه‌های حماسی چون، قطار (ghatar)، تفنگ برنو (tofange berno)، دولول (do lol)، پنج تیر پرون (peron)، اسب و مادیون (madeyon) در کنار مضامین عاشقانه‌ای چون، قد شلال (ghad shelal)، کهره شکال (karah shekal)، تیه سوز (teyeh soz)، تیه کال (teyeh kal)، قی باریک بالا بلند (ghay barike bala boland)، نشان‌دهنده این است که سروده‌های غنایی بویراحمدی، بیانگر ارتباط فراوان میدان بزم و حماسه است. به همان اندازه که تشبیهات و استعاراتی از نوع تیر، غمزه، کمان‌ابرو، کمند زلف که از رایج‌ترین بن‌مایه‌های غزل فارسی بوده و در شعر غنایی فارسی می‌بینیم، این مضامین و بن‌مایه‌ها هم در شعر سوزناک لری و سروده محلی شاعران وجود دارد و ادبیات محلی بویراحمدی بیانگر مضامین استعاری، تشبیهی و بن‌مایه‌های نو و بکری چون دیم پلوی پللت (dim e peloye palalet) (تشبیه موهای سیاه و کشیده یار به موهای سیاه و کشیده گاو نر)، شو سهوون زلفت (sho shon e zolfalet)، تش برق تیلت (tash e barghe teyalet)، پل بوربوری (pal bor bory)، چارقد لاک، تیه عثمانی (teyeh osmony) است که برگرفته از زندگی در بافت عشایری و در دامان طبیعت است. می‌توان گفت محیط و جغرافیا در مضمون‌سازی و آفرینش واژگان در زیست‌بوم عشایری، نقش ویژه‌ای دارد. در این جستار ادبی، سعی بر آن شده که ذکر توصیفات معشوق و ویژگی‌های ظاهری و رفتاری ایشان و بازتاب آن در اشعار محلی ذکر شود و اینکه چه نسبتی میان بن‌مایه‌ها و مضامین تشبیهی و استعاری ادبیات غنایی و سروده‌های محلی لری است؟ توصیفات

ظاهری یار و ویژگی‌های رفتاری ایشان و همچنین موانع وصال در اشعار لری کدام‌اند؟ شعر سوزناک لری، درون‌گرا یا برون‌گراست؟ عشق مبتنی بر فراق است یا وصال؟ سیمای یار در ساحت عشق، زمینی است یا آسمانی؟ منشأ توصیفات ظاهری و رفتاری معشوق برگرفته از چیست؟

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های زیادی در شعر لری انجام گرفته است، اما تا آنجا که نگارندگان واکاوی کرده‌اند، پژوهشی در ویژگی‌های یار در اشعار لری کهگیلویه و بویراحمد، انجام نشده است. در ذیل به مواردی از پژوهش‌های انجام شده در شعر غنایی این حوزه جغرافیایی اشاره می‌شود.

۱. داوری، فریدون (۱۳۸۷). *ادبیات غنایی در گونه‌های شعری استان. فصلنامه آوای دنا*، شماره ۲۶ و ۲۵. واکاوی شعر بومی با موسیقی و وزن شعر لری و تقسیم موسیقی استان کهگیلویه و بویراحمد به انواع موسیقی کار، مراسم، حماسی پرداخته‌اند که تحقیقی مناسبی به نظر می‌رسد، اما اشاره‌ای به توصیف یار در سروده‌های این استان ندارند.

۲. خالق‌زاده، محمد مهدی (۱۳۹۵). *بررسی دلتنگی در ادبیات عامیانه استان کهگیلویه و بویراحمد*، همایش بین‌المللی علوم انسانی. نویسنده به گونه‌های شعر لری از جمله اشعار برزگری، وصف طبیعت، اشعار عاشقانه، اشعار شروه، سرود پرداخته است، اما از موضوع این پژوهش مطلبی در آن نیست.

۳. سیاهپور، یوسف (۱۳۸۷). *عشق در شعر لری بویراحمدی، فصلنامه آوای دنا*، شماره ۲۶ و ۲۵ که به بررسی و واکاوی دو خصیصه و درون‌مایه شعر لری (عشق و

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

حماسه) و مقام‌های موسیقایی شعر لری (یاریار^۱، دی بلال^۲، سرو^۳، شروه^۴) پرداخته است. همچنین اریکا فریدل، مردم‌شناس و استاد دانشگاه میشیگان غربی، راجع به شعر و آهنگ‌های محلی بویراحمدی، مقالاتی نگاشته است و پژوهشگران ایرانی ازجمله، منوچهر لمعه در کتاب فرهنگ عامیانه عشایر کهگیلویه و بویراحمد، مصطفی صدیق در مقاله ترانه‌های از کهگیلویه و بویراحمد، راجع به ترانه‌ها، شعرها و فرهنگ عامیانه استان کهگیلویه و بویراحمد نگاشته شده است و در دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ تعدادی پایان‌نامه تألیف شده است که می‌توان به این پایان‌نامه‌ها اشاره کرد: جستاری در شعر و شاعران ایل بزرگ بویراحمد، تألیف عباسقلی جبارنژاد، یکصد سال شعر و شاعری در استان کهگیلویه و بویراحمد، تألیف فریدون داوری و کالبدشکافی شعر لری بویراحمدی، تألیف شاهرخ موسویان. جنبه نوآوری جستار حاضر، آن است که نگارندگان به ویژگی‌های خاص توصیف یار و نقش زیست‌بوم در این توصیف‌ها پرداخته‌اند.

۳. شیوه تحقیق

روش تحقیق در جستار حاضر، تحلیل کیفی محتوای است و شیوه گردآوری اطلاعات بر پایه منابع کتابخانه‌ای و حاصل پژوهش‌ها و مصاحبه‌های میدانی بوده است. در بخش‌های از متن برای محتوای ارائه‌شده، منبعی بیان نشده است به دلیل آنکه برخی مطالب مقاله، برای نخستین بار به نگارش درآمده است و پیش از آن در هیچ منبعی، اشاره‌ای به آن‌ها نشده است.

۳-۱. شیوه کتابخانه‌ای

روش کتابخانه‌ای، شیوه‌ای پرکاربرد و طبقه‌بندی‌شده برای جمع‌آوری داده‌ها از منابع مکتوب است و این شیوه، نقشی مهم و اساسی در تحلیل داده‌ها دارد. نگارندگان با جمع‌آوری اطلاعات از مجموعه منابع قابل دسترس و آزاد کتابخانه‌ای به تحلیل محتوای کیفی داده‌ها پرداخته‌اند.

۲-۳. شیوه میدانی

در پژوهش حاضر، مصاحب میدانی در مورد ویژگی‌های رفتاری معشوق و موانع وصال انجام شده است. تعداد مصاحبه‌شوندگان، چهار نفر است که براساس حداکثر زیست عشایری - روستایی در سه شهرستان چرام، گچساران و کهگیلویه انتخاب شده‌اند و مصاحبه‌کننده، پرسش‌هایی مربوط به چگونگی رفتار یار و موانع وصال پرسیده است. سپس صحبت مصاحبه‌شوندگان را ضبط کرده است. میانگین مصاحبه، بین ۱۵ تا ۲۰ دقیقه بوده است و تمام مصاحبه‌های افراد مصاحبه‌شونده را کدگذاری کرده و از گویش لری به زبان فارسی برگردانده است.

۴. مبانی نظری پژوهش

اشعار غنایی استان کهگیلویه و بویراحمد، ترکیبی از احساسات عمیق انسانی و فرهنگ محلی است که در دل طبیعت، تاریخ و ساختار اجتماعی نهادینه شده است. این اشعار، تنها روایتگر عشق و دلتنگی نیست، بلکه سندی زنده از هویت قوم لر است. شکل‌گیری اشعار غنایی در استان، فرایندی ریشه‌دار دارد که عمیقاً با سبک زندگی، تاریخ، جغرافیا و تحول فرهنگی قوم لر، پیوند خورده است. زیبایی طبیعت، کوچ‌نشینی، دوری از یار، عناصر اصلی گرایش به بیان احساسات غنایی بوده است و همچنین، پیوندهای عمیق

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

قبیله‌ای، سبب می‌شد که مسائلی، چون، عشق، فراق و شنیدایی به مضامین اصلی شاعران محلی بدل شود و به همین خاطر، جنبه غنایی سروده‌های محلی، پررنگ‌تر است (طاهری، ۱۳۸۸، ص. ۸۶). در این میان، شعر سوزناک لری که تداعی‌کننده وصال‌ها، محرومیت‌ها و ناکامی‌هاست، نشانگر تجربه این مردمان است و بعضی از بن‌مایه‌های سروده‌های محلی، برگرفته از همان بن‌مایه‌ها و مضامین ادوار شعر فارسی است که در سیر و دگرگونی شعر فارسی به ادبیات محلی نفوذ پیدا کرده است و بعضی هم، زائیده زیست‌بوم عشایری بوده و بافت محیطی و فرهنگی در ابداع و آفرینش واژگان، نقشی مهم ایفا کرده است. شعر لری، زائیده طبع لطیف قومی است که در میدان‌های بزم و رزم و سوگ عزیزان، خوش درخشیده است و هر آنگاه که جبر محیط و طبیعت بویراحمد، محرومیتی را به کام مردم می‌داد و غم و مصیبتی، کام مردم را تلخ می‌گرداند یا گردنه‌ها و کوه‌های سترگ، جولانگاه نبرد نظامیان با قوم لر می‌شد، شعرهای محلی (غنایی، حماسی) به‌عنوان یار دیرین و وفادار مردم، در کنار شور حماسه و جنگ، کارساز و تأثیرگذار بود. پیچش سوزناک و دردناک شعر محلی، آنگاه‌که در نای خوش‌خوان خوانندگان محلی در مصیبت از دست دادن ککا (kaka) (برادر)، تاب برمی‌داشت، چنان تأثیری بر جای می‌گذاشت که گویی کوه مدهوش و صحرا سوزناک شده است. «هرچه ککا ککا ایکنم، ککا ده نیاه». (har che kaka kaka eikenom kaka da neyae) (در غم و مصیبت از دست دادن برادر، هر چند برادر برادر بر زبان جاری گردانم، دیگر برادر برنمی‌گردد).

و آنگاه که عشق‌های پاک و سوزان در بُهون‌گاه‌های صفا و صمیمیت عشایری، «کُهرک و دُورک مال» (kohral v dovaral) (پسران و دختران ایل) را خونین‌دل می‌ساخت و محرومیت‌ها و ناکامی‌های زیست‌بوم عشایری، در کنار محرومیت‌های

ناشی از سوز عشق، داغ عشق را صد چندان می‌افزود، این شعر آتش‌نشان دل بود که وجودهای تفتیده و دل‌های بلّاز (bolaz) گرفته را تسکین و تسلی می‌داد.

۴-۱. عشق‌های بهونی (behon) پاک و ماندگار

شعر لری، مولود زیست‌بوم عشایری است که بنا بر ضرورت زندگی مردم که بیشتر در دامان طبیعت و صحرا سپری می‌شد، مضامین شعری شکل گرفته است. بهون‌های مهربانی به مثابه مناظر طبیعی، سرشار از صفا و صمیمیت بود و چون طبیعت، همه چیز، تازه و بکر بود و عشق‌های کهن، عشق‌های پاک و پر از نجابت در دامان این طبیعت و در دشت و کوه‌های اطراف «بهون» (behon) شکل می‌گرفت و به همان اندازه که طبیعت سرسبز و زنده بود، به همان اندازه که چشمه‌های پشت بهون، زلال و خنک بودند، عشق‌های قدیمی هم، سرسبز و زلال بودند و به همان اندازه که کوه‌ها، پابرجای و محکم بودند و به همان اندازه که خیمه‌ها به زمین، میخکوب شده بودند، عشق‌ها هم پابرجا و ماندگار بودند.

۴-۲. عاشق و معشوق در زیست‌بوم عشایری

عاشق و معشوق عشایری، دو دل‌داده سرگردان و سوزان دل، هر دو به درد عشق، مبتلا بودند. عاشق در ورد (منزلگاه پدری) پهن‌دشت سوزان، با هی هی به گوسفندان، در درد عشق می‌سوخت. فرا رسیدن غروب (خورشید زرده به کوه)، گویا کم از صبح پادشاهی نداشت، زیرا در موقع بازگشت به وُرد، معشوق خویشتن را در کنار چشمه زلال پشت خیمه می‌دید و به بهانه تشنگی و با جام شناور در چشمه، از دست پرمحبت معشوق، آب می‌نوشت. هم‌اینک، این معشوق با نجابت و صلابت شعر لری که عمری را در آوارگی‌های کوه و دشت گذرانیده است، سقف بهانش، اگرچه سیاه و کوتاه بود،

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

اما به وسعت «کوه و در و دشت» دلبری و غارتگری می‌کرد، دل می‌برد و دل‌ها را می‌سوزاند، هم دلش می‌سوخت و هم دل‌ها را به یغما می‌برد. اریکا فریدل بر این عقیده‌اند: «زیبایی‌شان (دختران و زنان)، یکی را مریض می‌کرده، می‌کشته، می‌سوخته، کور می‌کرده، جگرشان را تباه می‌کرده و یکی را بی‌قرار می‌ساخته است» (سیاهپور، ۱۳۸۷، ص. ۹۵). همچنین، معشوق دل ازدست‌رفته، خاطرات فاصله چشمه تا بهان و نگاه‌های منتظرانه به کوه و دشت اطراف آبادی، جزو رمانتیک‌ترین خاطرات در ذهن ایشان، ماندگار شده است و هرگاه که صبحگاهان، گله روانه کوه می‌شد، صدای زنگل (zangol) (زنگوله و درای) گله، در آغاز صبح و پایان عصر، دو نوبت نماز عشقی بود که بوی وصال و دل‌خوشی می‌داد و بانگ عشق در دلش اذان می‌گفت. چه در صبح که به کوه می‌رفت و چه در عصر که به خانه برمی‌گشت، میزان دل‌خوشی‌اش را به صدای زنگوله گله، تنظیم کرده بود و این صدا، نوای عشقی بود که در دو نوبت روز، طنین خاصی در دلش می‌افکند و سراسر بانگ دل‌خوشی بود و دل‌خوشی.

۳-۴. سیر بن‌مایه‌های غنایی در متون سنتی و سروده‌های محلی استان کهگیلویه و

بویراحمد

شعر فارسی به‌ویژه نوع غنایی آن از نظر تصاویر خاص معشوق در همه ادوار تا روزگار ما با تشبیهات و استعاراتی از نوع قد، غمزه، کمان و ابرو، سروکار دارد. این خصوصیات از ادب قرن چهارم و پنجم به شعر دوره‌های بعد، انتقال یافته و با نگاه مثبت شاعران و مخاطبان، آن اشعار ادامه یافته است. می‌توان گفت این میراث ادبی در بخشی از تصویرآفرینی سیمای یار در ادب محلی ما، نیز ادامه همان سایه فراگیر و سنگین شعر عاشقانه فارسی است.

در شعر لری، شاعران گمنام یا شناخته شده، بیش از اینکه از متون غنایی کهن، تأثیر بپذیرند از زیست بوم عشایری، چون، کوه، وُرد، کمر، چویل، برنجاس، میخک، دینشت (dinesht)، دَرَمه (darameh)، ایل، تأثیر پذیرفته است تا جایی که بن‌مایه‌ها و مضامین اشعار لری که از طبیعت و زندگی عشایری برگرفته شده، چنان زیبا و هنرمندانه به کار گرفته شده که در ذهن و خاطره مخاطبان، ماندگار شده است و نه تنها در شعر، بلکه در ادبیات گفتاری روزمره، هم رایج شده‌اند. پس محیط و طبیعت، نقش مهم و تأثیرگذاری در تولید و اشاره‌های ادبی و هنری این مردمان دارد. سیمای یار در اشعار لری در مضامینی استعاری و تشبیهی همچون، تیه کال (teyeh kal)، برنو (berno)، تیه عثمانی (teyeh osmoni)، قی شلال (ghay shelal) و قی بلند (ghay boland)، پل سرخ و پل بور (pal bor)، مطرح شده است. اینک به ویژگی‌های ظاهری و توصیفات اندامی و رفتاری یار در اشعار لری می‌پردازیم:

۵. سیمای معشوق لری

۵-۱. ویژگی‌های ظاهری

وصف ویژگی‌های ظاهری معشوق، موضوعی است که از دیرباز مورد توجه شاعران بوده است. از آنجا که زیبایی‌های ظاهری، پلی به سوی زیبایی مطلق است. شاعران لر در اشعارشان به وصف چهره، قامت، زلف، لب و دندان معشوق می‌پردازند و معشوق خود را زیباترین و بهترین می‌دانند. نگارندگان بر این باورند که توصیفات و به‌کارگیری صور خیال در اشعار محلی لری هم می‌تواند برگرفته از مضامین ادب پارسی باشد و هم این تغییر و تحول مضامین، می‌تواند برگرفته از سرشت زندگی عشایری، محیط و جغرافیا باشد. مثلاً با توجه به جغرافیای کوهستانی استان کهگیلویه و بویراحمد و اینکه

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

زندگی عشایری آنان در دامن طبیعت و کوه‌ها بوده است، یار و معشوق را در چستی، چابکی و رمندگی به «شکال» یا «کهرشکال» تشبیه کرده‌اند یا «دار» همان درخت بلند بوده که نه تنها، قد یار را در بلندی به دار تشبیه کرده‌اند، بلکه «دار» معنای اولیه خود را از دست داده و به معنای قد بلند است. همچنین واژه «برنو» که بنا به نیاز مبرمی که در اقتضائات زمانی و مکانی به آن داشته‌اند و به سبب ارزش و اهمیت و قداستی که داشته است، همراه اول قدیمی مردم لر نشین بوده است و یار و معشوق را به همین خاطر به «برنو» تشبیه کرده‌اند. این ویژگی سبب شده، نگاه شاعر یا عاشق لر، برون‌گرا باشد و از پیچیدگی درون‌گرایانه در آن خبری نباشد و سادگی و یکرنگی در آن موج بزند، همان حالتی که در دوره اول سبک خراسانی در عاشقانه فرخی سیستانی، می‌توان دید و حس کرد.

۵-۱-۱. تیه (teyeh) (چشم)

چشم، عجیب‌ترین عضو آدمی است و در بدن جایگاه ممتازی دارد. قدرت‌نمایی این عضو کوچک، قلمرو وسیعی از مضامین ادبی را به زیر فرمان خود کشیده است و معانی متضادی چون، عشق و نفرت، مهربانی و سنگدلی، دوستی و دشمنی، خشم و بخشش، اندوه و شادی، صداقت و ریا و بسیار چیزهای گفتنی و ناگفتنی دیگر را در برد گسترده خود گنجانده است (جلالی، ۱۳۸۵، ص. ۱۰). توصیف و تصویر چشم معشوق، یکی از بن‌مایه‌های سروده‌های محلی است که با عناوینی چون «تیه کال»، «تیه بایمی (teyeh bayomi)»، «تیه سوز»، «تیه عثمانی» از آن یاد شده است. یکی از ویژگی‌های چشم، سیاهی طبیعی آن است که از ویژگی‌های چشم زیباست. امروزه اصطلاح «تیه کال» در اشعار لری و گفت‌وگوی روزمره مردم، کاربرد زیادی دارد. به

نظر می‌آید میان واژه کال لری و کحل (سرمه) و مکحول (سرمه کشیده) عربی، تغییر، تحول و تأثیر زبانی وجود داشته باشد. در المنجد (۱۳۹۹، ص. ۶۷۵). اکحل / کحلا، صفت چشمی تعریف شده که بسیار سیاه باشد.

قرار برده ز من آن دو نرگس رعنا فراغ برده ز من آن دو جادوی مکحول (حافظ، ۱۳۶۹، ص. ۲۰۳).

سرمه کشیدن جزو جدانشدنی زیبایی دختران و زنان لر بوده است، به‌ویژه، هنگام عروسی، بخشی از رسم زیبا کردن عروس بود و هم‌زمان، خواهران عروس و مادر خانواده، سرمه می‌کشیدند و این کار نماد زیبایی زنانه است و همچنین، جهت افزایش بینایی در چشم، سرمه می‌کشیدند. این سنت قدیمی، هنوز در روستاها، جایگاه خود را دارد و در مثل‌های مردم و زبان شعر زنده است:

سِرمه وَ اَو تیت مکن بی سِرمه کاله هر گُری سِلیش کُنه هفت سال بالاله
Sirma v ow teiat makhon bi sirmah khaleh Har kori sailesh koneh haft sal balaleh

برگردان: در چشمانت سرمه نکش، زیرا بدون سرمه، خود، سیاه هستند (زیبایی چشمان شما طبیعی است). و هر پسری که به چشمان زیبای شما نگاه کند، سال‌ها در تب عشق شما خواهد سوخت.

تهمت سرمه به آن چشم‌سیاه عین خطاست سرمه گردی است که خیزد ز صف مژگانش (صائب، ۱۳۶۹، ص. ۲۳۰).

تیه کال تپل تپل کلاس چندی؟ که چنو قلب مَنه ز ریشه کندی

Teiah kal topol mopol kalas chan de ke cheno ghalb mo na z risheh kandy

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

۵-۱-۲. تیه بایمی (teyah bayomi)

یکی از ویژگی‌های چشم، علاوه بر کال بودن (سیاه بودن)، حالت کشیدگی و شکل بادامی آن است که نماد جذابیت، فریبندگی و گیرایی است و جنبه زیباشناسانه دارد.

تیه کال چشم بایمی مهلی عزیزی هر طرف بُنگ ایکنم بام ایگریزی

Tiah kal chehm baiemi mahli azizi
har taraf bong eikonon bam egorizi

خطاب به معشوق: چشم سیاه چشم بادامی، خیلی عزیز هستی و از هر سمت و سویی که شما را صدا می‌کنم مرا همراهی می‌کنید (یعنی چرخاندن چشم به طرف من صداکننده).

در هیچ بوستان چون تو سروی نیامده است بادم چشم و بسته دهان و شکر سخن
(سعدی، ۱۳۷۹، ص. ۴۶۲).

بسی بادم چشمانند به دام مرغ حیراند بسا پسته دهانان را تو بر بسته دهان بینی
(خاقانی، ۱۳۹۹، ص. ۷۵۶).

۵-۱-۳. تیه عثمانی (teyeh osmoni)

تفنگ عثمانی، نماد تاریخ و حافظه جمعی ایرانیان در تقابل با عثمانیان است که در گذشته با توجه به قدرت و تأثیر اصابت، زبانزد بوده است و در سروده‌های محلی، چشم یار را به سبب تیزی و تأثیر نگاه به آن تشبیه کرده‌اند. پس چشم یار از آن جهت که نگاه نافذ و اثرگذار در ربودن دل عاشق دارد به تفنگ عثمانی تشبیه شده است که با عاشق، سر جنگ دارد.

پَلَت بُور و بلند ای رنگ و او رنگ تِیَلَت چو عثمانی بام ایکنه جنگ

Pallalet bor v boland eirang v ov rang Teyalet cho osmany bam eikoneh jang

برگردان: گیسوانت بور و بلند و رنگارنگ است و چشمانت همچون تفنگ عثمانی
با من سر جنگ دارد.

۴-۱-۵. تیه سوز (teyeh soz)

در سروده‌های محلی، چشم سبز، جایگاه نمادین و احساس خاصی دارد و هر چند چشم یار، بیشتر با صفات سیاه، درشت و بادامی توصیف می‌شود، اما چشم سبز، چون در قوم لر کم‌تر دیده می‌شود به‌نوعی تأکید به کمیابی، یگانگی و خاص بودن معشوق دارد. در اشعار لری یکی از مضامینی است که کاربرد زیادی دارد.

یه نفر دوش و تیل سوز مو شوخین زه و ره نامسلمونی تیه ی راسمه سرپنجره بو و ره
Ya nafar dosh v teial soz mo sho khin za v rah nameselmoni teiyay
raceme sar panjereh bo va rah

۵-۱-۵. پل (pal)(زلف)

زلف یار، افزون بر اینکه همگان را مفتون و شیفته خود می‌ساخت، فتنه‌انگیز و بلاآفرین نیز بوده است (کرمی، ۱۳۹۸، ص. ۱۵). زلف معشوق مایه فتنه، آفت، سودا و مرکز درد و اندوه و غم است، پرچین و شکن است و آویزش و جهان‌سوزی و پرده‌داری از ویژگی‌های دیگر اوست (مرادی، ۱۳۹۸، ص. ۲۵). با آنکه صفاتی چون، درازی، سیاهی، عنبرفشان، آشفته، مجعد و تاب‌دار را شاعران برای موی زیبا برشمرده‌اند در اشعار لری نیز به مضامینی همچون، پل پلی (pal pali)، پل مخملی، پل پیچنايه (pal

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

(pichanaya)، شو سهون زلف (sho sehone zolf)، پَل زال بوربوری (pal zale borbori) اشاره شده است. در ابیات زیر زلف بور یار (پَل زرد) به گل برنجاس و برگ گیاه ریواس و شب تار (سهون) مانند شده است:

پَهَلت زرد و ملوس چی گل برنجاس سَر لوت نهایی بی یَه برگ ریواس

Pahlalet zarde malos chi gole berenjas sare lot na haya bi yah barge rivas

شو سهون مَن پَهَلت، مَه مَن پیشونیت دلوم ایخا کهره دلم و ابو قریونیت

Sho sehon men pahlalet mah men pishonit delom eikho kahre delom vabo ghorbonit

برگردان: زلف‌ها در سیاهی، همچون شب سیاه و پیشانیت همچون ماه، روشن است. دلم می‌خواهد، کهره قربانی شما گردم.

یه تالی و پَهَلت کنم تلفون یه سرش و بیراحمد یکیش و تهرون

Ya tali v pahlalet kenom teliefon ya saresh v bayrahmad ya kish v tehron

در این بیت، گفت‌وگوی عاشق با تار زلف یار با پدیده‌ی امروزی تلفن و سیم آن، که دو نقطه‌ی دور از هم چون تهران و بویراحمد را به هم وصل می‌کند، توصیف شده است.

خوشبویی یکی از صفات زلف معشوق است و در اشعار لری بوی خوش زلف معشوق به بوی خوش چویل (گیاهی خوشبوی بهاری) و میخک تشبیه شده است.

بوی جاشیر چویل زلف گل اوامه همی بوی خَش از کوه گل اوامه

Bouye jashir chavil zolf gol omah. Hami bouye khash az kohe gol omah

برگردان: بوی خوش جاشیر (بوته‌ای خوشبو) و چویل از بوی زلف یار می‌آید و

گویا بوی خوش زلف یار همچون بوی خوش کوه گل (کوهی سرسبز در شهرستان دنا) است که سرشار از ریاحین خوشبو است.

زلف یارم کپکه و چی میخکی و خوشه شا ایا بای شمال که عالم زیر بوشه

Zolfe yarom vo chi mixaki vax use sha iya baye samal kea lam zire buse

شاعر زلف یارش را همچون بوته‌ای بسیار زیبا و بوی آن را چون میخک تصور کرده است و بادی که بوی زلف دلدار را به سمت او می‌آورد، خوش آمد می‌گوید و بر این باور است که خود او از این بوی خوش، مسحور است، بلکه تمام عالم نیز سرمست بوی زلف یار اویند. این‌گونه تشبیهات در شعر لری بویراحمدی به‌وفور دیده می‌شود و چویل و میخک مهم‌ترین نماد عاشقانه در این گونه اشعار است (سیاهپور، ۱۳۷۸، ص. ۹۱).

زلف یارم کپکه و دس ویک نهاییه می چویل دیمه ی دنا شو نم وش نهاییه

(حسینی، ۱۳۸۱، ص. ۶۸).

Zolfe yarom kepake va das va yak nahaye mey cavil dimay dena sounam vas nahaye

شاعر کُپ و پرپشتی و خوشبویی زلف یار را به بته چویل خرم و خوشبو که شب‌نم صبحگاهی طراوت آن را دوچندان کرده، تشبیه و تصویر کرده است. در شعر فارسی معمولاً خوشبویی زلف یار و آرام‌بخشی آن به دل عاشق محل توجه بوده است. سعدی فرموده است:

مگر نسیم سحر بوی زلف یار من است که راحت دل رنجور بی‌قرار من است

(سعدی، ۱۳۷۹، ص. ۳۲۴).

۵-۱-۶. قی (قامت) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در عرف عام نظم و نثر عاشقانه، قد، باید بلند و کشیده باشد. در برخی از کتب عرب، تحت عنوان *قانون الجمال* آمده که زیبایی، ملاک‌ها و معیارهای دارد و هر آنچه خارج از این معیارها باشد، نازیباست و از نظر آنان، چهار بلند باید «موی، گردن، قامت و ابرو» باشد (آقابابایی، ۱۳۹۰، ص. ۱۷). بنابراین در غزل فارسی، قدبلند معشوق را به

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

درخت سرو تشبیه می‌کنند. در اشعار لری، قدبلند، همان قی شلال، قی باریک بالابلند است.

«شلال» در گویش لری، بلندقد کشیده را گویند و گاهی تَرکِه شلال (tarkeh shelal) (چوب تر کشیده و راست) یا شلال خشوم (shelale khashom) (قد کشیده خوش اندام) هم می‌گویند.

مَنْ شلالل ایکشن او تیه کالل ایکشه خوم دونم آخر مُنه کهره شکالل ایکشن
Men shelalal eikoshen ou tieh kallal eikoshen khom donom akhar mona
kahrah shekalal eikoshen

این سروده یکی از پراحساس‌ترین سروده‌های لری است که وجه غالب آن گشندگی و کشیدگی قد معشوق است. شلال معادل همان قدبلند است که به شاخ‌های بلند، صاف و کشیده درختان نیز می‌گویند. شلال و «شلال خشو» ترکیبی شاعرانه و مجازی برای توصیف قامت زیبای یار است.

مرا قدبلندان و سیاه‌چشمان خواهند کشت و خودم می‌دانم که سرانجام بچه آهو مرا خواهد کشت.

یَلون یَلون یلوئم یلون قد شلالُم وی از روزی که دییمت زونی بریوم
Yalon yalon yalonom yalon e ghad shlalom vay az rozy keh diyemet zony
beriyom

برگردان: ای یارم، دلتنگ دلتنگم و از همان وقت که چهره زیبا و قد بلند شما را دیده‌ام، زانو زده‌ام.

آفتاب است آن پری‌رخ یا ملائک یا بشر قامت است آن؟ یا قیامت؟ یا الف؟ یا نیشکر؟

(سعدی، ۱۳۷۹، ص. ۵۶۰).

۵-۱-۷. خال

معشوق زیبا، دارای خال سیاه است که بر رخسار سفید او خودنمایی می‌کند و این خال به سان دمی برای عاشق است.

خالل دَهستِ کُشتُم پات هم بِرِشتُم خالَل سَر لَو دُووَر کِه جون وَ پُشتُم
خال‌های دست معشوق مرا کشت و خال‌های پایش مرا کباب کرد و خال‌های بر
روی لب دختر مرا به هلاکت کشاند. در اینجا خال‌کوبی روی دست و پا و لب یار
مورد نظر است. زنان و دختران لر در گذشته برای زینت و زیبایی بر دست، پا و بر لب
خود خال‌کوبی به رنگ سبز می‌کردند.

Khalale daset koshtom ei pat ham bereshtom khalale sar lo dovar keh
jon v poshtom

زلف او دام است و خالش دانه آن دام و من بر امید دانه‌ای افتاده‌ام در دام دوست
(حافظ، ۱۳۶۹، ص. ۳۲۶).

۵-۱-۸. ری (رخسار)

آشکارترین عضو معشوق رخسار است که شاعران در تصویر کردن آن به انواع
گوناگون خیال توسل می‌جویند. در این شاهد ترکیب حالت مستانه یار با زیبایی
صورت عاشق را به خواری در عشق می‌کشاند. اوج زیبایی این حالت در عبارت «هونه
بو چول» خانه پدر خراب اراده شده، یعنی چنان زیبا که خانه پدرش نیز از دست
عاشقان بربادرفته است.

چَنون مَهِس و مَلوسه هونَه بو چول کِه ای دل بی صحاب هم تیش ذلیله

Chenon mahso maloseh honah bo choool k ei del bi sahab ham taish
zalileh

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

برگردان: چنان مست و زیاروست خانه پدرش خراب باد که دیگر این دل
بی صاحب من پیش او ذلیل و خوار است.

حافظ در ادب کهن عاشقانه به زیبایی به دلربایی حالت مستانه یار و خوش نشستن
این حال در چشم یار پی برده و نغز سروده است:

ما در پیاله عکس رخ یار دیده‌ایم ای بی‌خبر ز لذت شرب مدام ما
مستی به چشم شاهد دل‌بند ما خوش است زان رو سپرده‌اند به مستی زمام ما
(حافظ، ۱۳۶۹، ص. ۱۰۲).

۹-۱-۵. لوه (لب)

در اشعار غنایی، لب لعل کاربرد زیادی دارد؛ یعنی لبی که در قرمزی، همچون لعل
است و گاهی آن را در کوچکی به هیچ یا غنچه تشبیه کرده‌اند (حافظ، ۱۳۸۷، ص.
۱۲۴-۱۰۸).

بوسه لب یار، راز آرامش و خواب عاشق است و گرفتن آن هرچند به قیمت جان
باشد، سزاوار است:

آر و ابو من کمرم پنج تیر برنو تا نبوسم لویله شو نیبرم خو

Ar vabo men kamarom panj tir berno ta nabosom loyalesh sho nibarom
kho

سرخ‌پرنگ لب یار و سیاهی توت دستمایه تصویرآفرینی در بیت زیر است:

عزیزوم بنوش لویلت می رنگ تیه تییم تی نقش جومی خط خطیه

Azizam banosh loyalet may rang tithe tiyam tay naghshhe jomai kat
khatiteh

عزیزم لب‌های بنفشه مانند رنگ توت سیاه و قرمز هستند و چشم من به لباس
رنگارنگ شما دوخته شده است.

۵-۱-۱۰. گلوپ (gelop) (گونه)

شادابی و قرمزی از ویژگی‌های گونه یا گُلپ است که با کوچک‌ترین عکس‌العملی
قرمز می‌شود.

گُلپت سرخ ایکنه می جی بوسه؟! دل من شک بهسی حونت بسوزه!
golopet sorkh eikoneh mi jey boseh?! delma íak behsyaih hoonat
besozeh!

عاشق در مقام غیرت عشق، با دیدن گونه گلگون یار به شک افتاده که شاید کسی
بوسه از گونه یارش گرفته که به آن سبب سرخ و افروخته شده است.

۵-۱-۱۱. دندان، لب ملوس، ابرو (برگ)

دندان‌های یار در سپیدی و به سامان بودن، زیبایی لب و بُرگ (ابرو) در کرشمه و ناز
عاشقانه مطلوب عاشق است:

قربون او دندونلت لویل ملوست تَشُم زه تیل کال و بُرگل فضولت
Ghorboune ou dandonalet loyale maloset tashom zah teyal kal o borgale
fezolet

برگردان: فدای آن دندان‌های سپید و لب‌های قشنگت شوم و چشم‌های سیاه و
ابروهای فضولت مرا آتش زد. زیبایی کمان ابروی (برگ) یار آوازه ضرب‌المثلی یافته است:

واژه «برگ» در پهلوی «بروگ» kubr و در گویش لری «برگ» به معنای ابروست
(همتی، ۱۳۶۹، ص. ۳۹).

تیل کالت دوتا کاسه عسل بی کَمون بُرگلت ضرب المثل بی
Teyal kalet dota kase asal bi/kamoun borgalet zarbolmasal bi

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

برگردان: دوتا چشم سیاهت همچون دو کاسهٔ عسل بود و ابروان کماندار تو،
ضرب‌المثل بود.

۲-۵. ویژگی‌های رفتاری

توصیف معشوق در اشعار غنایی، تنها به ویژگی‌ها و توصیفات جسمانی او محدود نمی‌شود. در کنار این ویژگی‌های ظاهری و جسمانی، ویژگی‌های رفتاری و روحی او هم در اشعار لری مورد بحث است که به آن‌ها می‌پردازیم.

۱-۲-۵. اعراض و روی‌گردانی معشوق

اعراض در شعر کلاسیک از شروط دوام عشق‌بازی است. اظهار نیاز عاشق، ناز، روی‌گردانی و بی‌توجهی معشوق را به همراه دارد. این بی‌توجهی معشوق، سرگشتگی و بی‌تابی عاشق را در پی داشت.

هرگاه یار از دست عاشق، دل‌آزرده می‌شد از ایشان روی‌گردان می‌شد و یار با قهر و غیض طبیعی خود از منزلگاه پدری خود با پای پیاده به مکانی دیگر نزد اقوام یا به کوه‌های اطراف می‌رفت، عاشق به‌صورت مداوم در «ورد» (منزلگاه پدری یار) خالی ایشان، گریه، زاری و بی‌تابی می‌کرد و شب از روز نمی‌شناخت و دچار فراقی جگرخون می‌شد و فامیل عاشق و معشوق به جست‌وجوی ایشان می‌پرداختند (کدهای ۳، ۴).

مثل مشق دبستانی خَطْم زه	خُش املا وَم گِرو خُش غلَطْم زه
خُش قرار بام نَها خُش وَ یَکِش زَه	خُش نِشَس مِین دِلوم خُش زه تَشَم زَه

Mesle mashghe dabestani khatom zah
ghalatom zah.

Khosh emla vam gero khosh

Khosh gharar bam naha khosh v yakesh zah khosh neshac men delom
kosh zah tashom zah

برگردان: مانند مشق دبستانی مرا خط زد و رد کرد و خودش از من املا گرفت و خودش هم بر آن غلط نوشت و خودش با من قرار نهاد و خودش هم قرار را بر هم زد و خودش در دلم نشست و خودش مرا آتش زد.

۵-۲-۲. ناز و کرشمه

حرکاتی چون، اشارت چشم و ابرو، تبسم، خرامیدن، زلف بر باد دادن، نیم‌نگاه و نگرستن به قفا همگی از شیوه‌های ادای ناز است (عدالت‌پور، ۱۳۹۳، ص. ۱۵۸). یکی از جلوه‌های ناز معشوق شعر لری، تظاهر به گریه است. معمولاً یار در تنهایی و در وُرد خالی، ناز می‌کرد و در جلوی پدر و مادر به خاطر کم‌رویی و خجالتی بودن، ناز نمی‌کرد (کدهای ۱، ۲، ۳).

تا ناز ایکنی عشوهِ ایکنی مَهلی عزیزِی کور و ابو آر وَ تِیلت خَرسی بریزی

Ta naz eikoni eshva eikoni mahli azizi Kor vabo ar va teealet kharsi
berizi

ناز کم کن نازنین بی نازلت پیر و ابیوم بس که وم ناز ایفروشی پشته جونی و ابیوم

Naz kam kon nazanin bae nazalet pir va beyom bas keh vam naz eifroshi
poshta joni vabeiyoum

شاعر، شأن دلبر را در ناز می‌داند نه در گریه و مقام ناز مربوط به یار و رنج شکستگی برای عاشق است. این نوع توصیف، یادآور دلبر شهسوار غزل‌های سبک عراقی و ناچیزی عاشق در برابر اوست، با این تفاوت که در غزل سبک عراقی نگرشی صوفیانه حاکم است (شمیسا، ۱۳۹۳، ص. ۱۵۸). اما در شعر عاشقانه لری معشوق کاملاً رمانتیک است.

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

۳-۲-۵. بی‌تابی و بی‌قراری

هرگاه عاشق از یار خود دور می‌گردید و این دوری طول می‌کشید، هر دو بی‌تاب می‌شدند و عاشق در فراق یار، شبانه بر اسب می‌نشست و به قصد دیدار یار، صبح در هوای گرگ‌ومیش (صبح کاذب)، خود را بر سر قنات یا چشمه آبادی می‌رساند تا بتواند یار خود را ملاقات کند. طبق رسم قدیم، کدبانوی خانه، باید سحرخیز می‌بود و بعضی از کارهای روزمره را تا قبل از طلوع خورشید، انجام می‌داد و به همین سبب با مشک آب خود، صبح زود در کنار قنات یا چشمه حاضر می‌شد (کدهای ۱، ۲، ۳، ۴).

دوش پسین من گردنه ولا آفتو ولوم که شوق دیدار گلم ولا خین و دلم که

doush pasin men gardanah valla afto velom keh shogh didare golom
vala khin v delom keh

برگردان: دیروز عصر آفتاب در گردنه مرا سرگردان کرد و شوق دیدار گل و

سختی‌ها (یار) مرا خونین‌دل کرده است.

پاپتی دنیان گشتم سی یه لحظه دیدنت وی بیابون رَهته، دلشورم ده کرده کوچنی؟

Papati donyana gashtom si ya lahza dieyant vay beyabon rahta delshorom
dah kerdeh kocheni?

سیمای عاشق در این ابیات، یادآور مجنون و سرگردانی او در بیابان و تحمل

سختی‌ها و خونین‌دل شدن، اما به یار نرسیدن است.

۴-۲-۵. زبان اشاره

ارتباطات غیرکلامی یا همان زبان بدن، شامل حالت‌های چهره و اشاره‌های اندامی است (ریچموند و مک کروسکی، ۱۳۸۸، ص. ۱۹). نظام قراردادی منظم و پیشرفته، زبانی است که برای انتقال معنا به جای الگوی صوتی یا نوشتاری در زبان از الگوهای علائم دیداری (حرکت بدن، ابرو، چشم) استفاده می‌شود.

ری و ری سیلم مکن مردم شک وی بون و برگلت هشاره کن خوم یه پر ایبوم
Ri va Ri sylom makon mardom shak vay bon va borgalet hesharah kon
khom ya par eibom

برگردان: از روبه‌رو نگاهم نکن، زیرا مردم شک می‌کنند با ابرو اشاره کن، خود
متوجه می‌شوم.

عاشق برای پنهان ماندن آنچه میان او و یار است، از زبان اشاره و بدن بهره می‌برد و
همین ویژگی و حال را در سخن هوشنگ ابتهاج به یاد می‌آورد:

نشود فاش کسی آنچه میان من و تست تا اشارات نظر نامهرسان من و تست
(ابتهاج، ۱۳۷۳، ص. ۳۲۲).

۶. عناوین استعاری

در زبان شعر، تشبیه، استعاره، مجاز و کنایه (صُور خیال) شعر را به سطح خیال‌انگیزی
ارتقا می‌دهند و از این رو، عنوان معشوق، اغلب با زبان استعاری بیان می‌شود.
پرکاربردترین عناوین استعاری برای معشوق در اشعار لری، عبارت‌اند از: «کهره شکال،
میرشکال، شکال». بی‌تردید این واژگان در مفاهیم استعاری و تشبیهی برگرفته از
زیست‌بوم محلی - عشایری قوم لر است و انتخاب اسم معشوق در مناطق جغرافیایی
دیگر با عناصر محیطی و جغرافیایی همان منطقه، ارتباط مستقیم دارد.

کهره شکال، زال ای شلال بیو و مال، تو چشم کال

Kahrah Íekal zal ai Íelal Beuo v mal to cheshme kal

۱-۶. نام‌های وصفی (صفت به جای اسم)

گاهی یکی از صفات معشوق، جای نام معشوق به کار می‌رود و این صفات ویژگی‌های
ظاهری و ویژگی‌های رفتاری ایشان است.

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

۱-۱-۶. شلال: معشوق قد باریک بالابلند که دل یک ایل و قبیله را به یغما برده

است.

شلال شلالم قی شلال دِردت و جوئم قی شلال

Shelal shelalom ghay shelal

dardet v jonom ghay shelal

۱-۱-۶. ۲. تیه کال: صفت چشم است اما به علاقه جزء به کل، ذکر جزء و اراده کل کرده

است. وقتی در زبان عامه یا در جمع دوستان گفته می‌شود «تیِه کال» را ندیدی؟ منظور

یعنی معشوق من را ندیدی؟

ایلل و باره دل کرده بونه تِی تیه کالم داروم نشونه

Eilal va bareh del kerdeh bona

tay teya kalom darom nshonah

برگردان: ایل، بار سفر بسته است. دل من بهانه دیدار یار کرده است و نزد یار

سیاه چشم نشانه‌ای دارم (نشانه یا نشونه همان دلیل بر ملاقات است).

۱-۱-۳. برنو

اسلحه و تفنگ جنگی که پس از جنگ جهانی اول در کشور چک اسلواکی طراحی شده

است و پس از ورود به ایران، جای خود را به تفنگ «ام یک» داد، اما همچنان جایگاه

خود را در بین عشایر لر حفظ کرده و در کنار بن‌مایه‌های زیست عشایری «بهون، اسب،

ورد» برنو و قطار هم از اهمیت خاصی برخوردار بوده است و همراه اول مردان

عشایری، تفنگ برنو بوده است، زیرا نقش مهم حیاتی در حفظ جان و زندگی عشایری

داشته است. دو صفت مهم و دو کارایی اساسی این ابزار جنگی، دوربرد داشتن و

شدت اصابت بر هدف بوده است و در فرهنگ عشایری هم‌ردیف با ناموس شمرده

می‌شود و ناموس داشتن، مرادف با زن و تفنگ داشتن بود و معشوق قدبلند قد شلال را

به برنو بلند تشبیه کرده‌اند و ذکر نام معشوق در فرهنگ لری با برنو هم‌ذات‌پنداری شده است و لفظ برنو، معادل با معشوق است و منظور از واژه برنو در عبارت «برنو، برنو، ذلیلم کردی»، یاری است که فوت کرده است و هم‌اکنون، همسرش خود را خوار و ذلیل می‌داند؛ یعنی ای برنو با رفتنت مرا خوار و ذلیل کردی یا «برنو برنو، بلند یاروم» یار و معشوق در بلندی چون برنو است.

۷. موانع وصال

یکی از عناصر ساختاری پی‌رنگ منظومه‌های عاشقانه، گره‌افکنی است. گره‌افکنی وضعیت قهرمان داستان را به عمل برمی‌انگیزد. معمولاً اقدامات عاشق موجب گره‌افکنی می‌شود و وضع را بدتر می‌کند. شاید بتوان گفت، اصلی‌ترین عنصر در پیدایش منظومه‌های غنایی، وجود مانع در راه رسیدن عاشق به معشوق است. این مانع، ممکن است به اشکال گوناگون و با هنرمندی خاص سراینده بر سر راه عاشق قرار داده شود که در هر داستان با شیوه‌ای متناسب و نسبت به پایان آن، این موانع از سر راه برداشته می‌شود. بدون مانع، داستان و منظومه، شور و هیجان ندارد (ذوالفقاری، ۱۳۴۵، ص. ۵۷). هرگاه عشقی میان عاشق و معشوق قوم لر، حاصل می‌شد، نوع محیط زندگی و سبک زیستی، موانعی در سر راه آنها قرار می‌داد و از آنجا که، دامن طبیعت و کوه، جز جدانشدنی زندگی آنها بود و عمر خود را در طبیعت می‌گذراندند، پس موانع عشقی، زائیده طبیعت و محیط زیستی آنها بود. میان دو «ورد» عاشق و معشوق، گاهی کوهی فاصله می‌انداخت. کوچ‌های اجباری به منطقه سرحد یا گرمسیر و همچنین نزولات آسمانی و مسدود کردن مسیرهای روستایی و عشایری و فقر و نداری، وصال را ناممکن می‌ساخت. در کنار عوامل طبیعی، عوامل انسانی (وجود رقیب و بافت قومی

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

عشیره‌ای) تأثیرگذار بوده است (کدهای ۱،۲،۳). به موانع وصال در دو دسته عوامل طبیعی و عوامل انسانی اشاره می‌کنیم.

۱-۷. موانع طبیعی

۱-۱-۷. مکان

یکی از موانع وصال (یار گرمسیری، یار سردسیری)، فاصله مکانی است. هرگاه که معشوق در گرمسیر باشد، عاشق در سردسیر در بی‌تابی و سرگردان به سر می‌برد.
تو و دیر مو هم و دیر کوه و هسه میونه غیر از خدا طاقت بیه دل هر دو مونه
برگردان: هر دوتای ما از هم دور هستیم و کوه میان ما فاصله انداخته است مگر اینکه خداوند دل بی‌طاقت هر دوی ما را طاقت دهد.

To va dir mo ham va dir koh vahsevmeuone gheir az khoda taghat biyeh
del hardo munah

خُم سرخوُم، یاروم گرمسیره ره دیره خدا بارون نگیره
برگردان: خودم در منطقه سرحدنشین هستم و یارم در گرمسیر است و راه بین ما دور است و خدا باران نبارد.

یار از هم از فاصله مکانی و دوری راه و هم از بارش باران که سبب نیامدن بارش می‌گردد، گلایه دارد.

Khom sar hayom yarom garmasireh rah direh khoda baron nagireh

دلوم تنگه بیو گل گرمسیری بیا بالی سَرُم عمری اسیری

Delom tangeh beyo gol garmasiri beya balay sarom omri asiri

برگردان: ای معشوق گرمسیری، دل‌تنگ تو هستم و خودت را به من برسان چون می‌دانم اسیر فراق و دوری شده‌ای.

۷-۱-۲. برف

خومی نَ برفی گروهته ره نیسی بیایم بُنگ یارم بِکُنیت بِکنه حالَم
برگردان: کوه خامی را برف فرا گرفته است و راه آمدن ممکن نیست یارم را صدا
بزنی که مرا حلال کند.

Khomina barf gerohteh rah nisi beyayom bong yaroom bekonit bekoneh
halalom.

برگردان: کوه خامی از کوه‌های برف‌گیر و بلند و دشوار استان کهگیلویه و بویر احمد
است که مانع رسیدن عاشق به یار خود می‌شده است

۷-۱-۳. فقیری

تَش بِگره عاشقی مَن فقیری داس کُل، غله کوتاه، مَن سَرزیری
Tash begereh asheghi mene faghiri das kol ghaleh kotah mene saraziry
فقیری، یکی از موانع مهم رسیدن عاشق و معشوق به هم بوده و هست. شاعر
هنرمندانه، داستان عاشق فقیر را که مبتلای درد فراق است، به انسانی تشبیه کرده است
که در سرایشی تند، جو و گندم کوتاه (رشدنکرده) را بخواهد با داسی که تیز نیست،
درو کند (نهایت سختی و دشواری) (طاهری، ۱۳۸۳، ص. ۹۴).

در شاهد زیر، نیز فقر سبب فراق از یار و رنج‌های عشق می‌شود:

وای و دِلوم فقیری کُشتمه درد دیری
Vay v delom faghiri koshtomeh dard diry

۸. موانع انسانی

۸-۱. رقیب

هرگاه دو نفر، دل در گرو عشق یاری داشته باشند، رقابت عشقی میان آن دو شکل
می‌گیرد و تمام تلاش خود را در جهت به‌دست آوردن یار به‌کار می‌گیرند و این امکان

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

وجود دارد که در این نبرد عشقی، هرکدام از طرفین، جهت به دست آوردن دل یار به رفتار غیرمنتظره‌ای اقدام کنند (کد ۱،۳،۴).

در شعر حافظ رقیب کسی است که مانع وصل یار می‌شود.

یا وفا یا خبر وصل تو یا مرگ رقیب بُود آیا که فلک زین دو سه کاری بکند
(حافظ، ۱۳۶۹، ص. ۱۸۹).

در اشعار لری، رقیب با القابی همچون کافردل، نامسلمان، ناکس است که نهایت

بی‌رحمی از آن اراده شده است.

۸-۲. نامسلمون

عاشق چنان شیفته و شیدای یار است که رقیب عشقی خود را نامسلمان خطاب می‌کند.

غیرت ای گپ که شاید بی خور نامسلمون بهسونش کُشتمه

gharat ei gap keh shayad bi khavar nameslmon behsonesh koshtemeh

برگردان: غیرت اینکه شاید بدون اطلاع من و بی‌خبری یک فرد نامسلمان (بی‌رحم)

با او ازدواج کند، مرا کشته است.

این فرد عاشق از سوز دل، رقیبی را که میان خودش و یارش، جدایی افکنده است،

نفرین می‌کند و آرزو می‌کند که در زندگی مشترک، میان ایشان و یارش بی‌وفایی به‌وجود بیاید.

و کی بی که بین خُم و یارم انداخت جدایی تَش بگره هم بمیره وه بی‌وفایی

Vo key bi beine khom v yarom endakht jodaie tash begereh ham
bemireh va bivafayi

۸-۳. ناکس

ناکس رقیبی است که به حریم احساسات عاشق ورود پیدا کرده است و در دل ایشان، آتش زده است.

ای خدا جا نیگروم بُونگِ پَسینه ناکسی یارمِ ایبره وی دلِ تشِ اینه
برگردان: خدایا آرام و قرار ندارم و ناکسی یارم را می‌برد و در دل من آتش برپا می‌کند.

Ai khoda ja nigerom bong pasineh nakasy yaremah eibareh vay del tash
eineh

۹. تلاش عاشق جهت رفع موانع

۹-۱. جان‌نثاری

عاشق سخاوتمندانه جان و زندگی خود را می‌دهد تا به معشوق خود برسد حتی اگر پدر معشوق با تفنگ برنو او را بزند.

حاضروم خینمه بیوم گل تیه کالم وایی

برگردان: حاضر هستم که جان خود را نثار کنم، اما معشوق سیاه‌چشم من گردی.

Hazerom khinemah biyom gol tiyah kalom vabai

برنوی بوت و جونم باید تَن بهسونوم

برگردان: تفنگ پدرت اگر جانم را هم از پای درآورد باید شمارا به همسری بگیرم.

Bernoie bot v jonom bayad ton behsonom

۹-۲. تهدید

گاهی عاشق راه رسیدن به یار را برنو به دست گرفتن و مبارزه با هر مانعی می‌داند.

گل آر بخُن وَم نینت برنو تا صبح و کاره

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

Gol ar bekhon vam nayeret berno ta shobh v kareh
گل من، معشوق من، اگر بخواهند شما را به ازدواج من در نیارند تا صبح تیرباران
برنو ادامه خواهد داشت.

۱۰. مقایسه سیمای معشوق سنتی با معشوق لری

اگر در ادب غنایی فارسی، کوه بیستون، کوه خاطره‌ساز فرهاد و شیرین شده است،
امروزه کوه زرآورد، ساورز، دیلگون، دنا، چاسقار و مناطق زیبای سر چنار، چنار،
شلالدون، لیشتَر، مورصفا و چشم بلقیس، تداعی خاطرات عاشق و معشوق است.

و زرآورد نیروم دیلگون دیاره دیلگون جی دلبره دل تاب نیاره
Va zaravard niravom dilogon deyareh dilogon jay delbareh del tab
neyareh

برگردان: من به کوه زرآورد نمی‌روم تا دیلگون پیدا شود، دیلگون مکان یار است
طاقت دیدن آن را ندارم.

سرچنار سر چمن چهجه سار و بلبل نازنین و نشم ایا دامنش پر از گل
Sar chenar sar chamaneh chacha sar -o- bolbol nazanin v nashm eiya
damanesh per az gol

برگردان: سرچنار چمنزار است، چهجه سار و بلبل بلند است. یار با دامنی از گل
دارد می‌آید.

سرچنار یادت و خیر بیشتر ملک زیرت چرخ گردون فلک بهسم و دیرت
(غفاری، ۱۳۹۲، ص. ۷۸).

sar chnar yadet v khair bishtar molke ziret charkh gardon falak behsom v dirt
برگردان: باد سر چنار و زمین‌های زیر پای تو به خیر، چرخ زمانه مرا از تو دور
کرده است.

معشوق سیمین تن بالابلند مجلس آرای پادشاه جای خود را امروزه در اشعار محلی
به کهره شکال، کوگ مهس ممسنی، کوگ رشته داده است.
کوگل سینه قله رهن و عمارت کوگ رشته پاسفید ایل دای و غارت
برگردان: کبک‌های سینه‌کش اطراف قلعه پناه گرفته‌اند. کبک خوش‌خط و خال پا
سفید ایل را به غارت داد.

Kavgale sinahy qalah rahten va emarat Kavgue rashtahy pa safid ilah dad va gharat

معشوق ادب پارسی، زیبارو، بالابلند و معمولاً بی‌وفاست و همچنان مشغول
اسب‌سواری و چوگان‌بازی و نشستن در بزم دیگران است، اما معشوق لری علاوه بر
زیبایی طبیعی و قدشاللی، دلبری و عیاری، در کارهای روزمره ایل و آبادی نقشی فعال
و ثابت داشته است و پای تش و تاوه می‌نشیند و نان پخت‌وپز می‌کند، مشک به دست،
بر سر چشمه می‌رود، شیر می‌دوشد، دوغ می‌زند و جارو می‌زند.
تیه کالی دییمه نون گندم ایپخت دس و پی گر جاهلی زر تاوش ایسوخ
برگردان: معشوق چشم‌سیاهی دیدم که نان گندمی پخت و دست و پای بچه جاهل
در زیر تاوه‌اش می‌سوخ.

Tiyah kaly diyeme noon gandom eipokht Das v pey kor jaheli zer tavash eisokht

معشوق ادب پارسی اگر درباری و شاهزاده بود یا در بزم شاهان دل می‌ربود و با
شمع و پروانه هم‌نشین شده است، اما معشوق امروزی در ورد و ایل و بهون است و
چشم‌انتظار «پسین زرده به کوه» است که یارش برگردد.
معشوق شعر سنتی گوشش پر از زمزمه عود و چنگ و چکاچاک جام شراب است،
و بوی سور شاهی را استشمام می‌کند، اما معشوق شعر لری، گوشش پر از صدای

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه..._____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

تفنگ برنو و شیهه اسب و بع بع میش و زنگوله گوسفندان است و بوی چویل و
میخک و برنجاس را استشمام می‌کند.

اگر فرهاد به عشق شیرین، کوهکن می‌شود و به عشق شیرین، جوی شیر به کاخ
شیرین وصل می‌کند، عاشق کوه دنا را هم به عشق یار می‌شکند و می‌بیزد و از خاکش
به‌عنوان مشک و عنبر برای زلف یار استفاده می‌کند.

که دنا به بشکنم خهکشه مشک و عنبرش کنم سی
برگردان: کوه دنا را بشکنم و خاکش را غریبال کنم و سپس آن را به مشک مبدل
سازم و در زلف دلدار برافشانم.

Koh denanah beshkanom khakeshah bevizom meshk-o-anbaresh konom
si zolf-e-azizom

و این معشوق چنان عزیز و محبوب است که عاشق حاضر است، وقتی آبادی‌ها
می‌خواهند کوچ کنند و به جای دیگری یا در ورد جدیدی منزل کنند، چون معشوق
خواب است، این سفر را به خاطر خواب یار به تأخیر می‌اندازد و مانع کوچ ایل
می‌گردد. باید اول، یار از خواب بیدار گردد و آنگاه ایل کوچ کند.

مالل بار نکنین بهلیت صُب کنیم بار یارک خو رهتْمه خُم کُتْم خوردار
برگردان: آبادی‌ها را کوچ ندهید، بگذارید، فردا بار کنیم، چون یار در خواب است و
دلم نمی‌آید از خواب بیدارش کنم (درواقع می‌خواهد بگوید، خواب را از چشمان یارم
حرام نکنید، بگذارید او آرام بخوابد و خوابش را تمام کند).

Malal bar nakonid behlit sob konim bar Yarak khau rahtamat konom
khavar dar

یارم به یک لا پیراهن خوابیده زیر نستر ترسم که بوی نستر خواب است و بیدارش کند
(علی ترابی جهرمی)

۱۱. نتیجه

شعر لری آینه تمام‌نمای زیست‌بوم عشایری استان کهگیلویه و بویراحمد است و در این آیینگی شعر، بدون هیچ ابهام و پیچیدگی، می‌توان عقاید و رسم و رسومات یک فرهنگ را دید. زندگی قوم لر در دامن طبیعت، جریان داشته است و مدام تحت تأثیر محیط طبیعی و مناظر زیبای طبیعت بوده است و از آن جایی که انسان‌ها با زیستن در دامن طبیعت با طبیعت و پدیده‌های اطراف آن ارتباط می‌گیرند و در زیست روزمره خود، تحت تأثیر طبیعت و هر آنچه در آن است، قرار می‌گیرند و به همین سبب معشوقی که در دامن طبیعت زندگی می‌کند، قدی کشیده چون سرو و چنار دارد و در چُستی و چالاک‌ی، چون کهره شکال است و در قرمزی چون لاله و در شکفتن، چون غنچه است. هرگاه عشقی در دامن طبیعت شکل گیرد بر روی چشمه و قنات و یا در ورد عشایری شکل گرفته است و اگر این عاشق و معشوق، تفریح‌گاهی داشته باشند، کوه‌های چاسخار، ساورز، زراورد و تپه‌های شالالدون و دشت لیستر است و حتی موانع وصال عاشق و معشوق (کوه، کوچ، برف و باران) هم در طبیعت ریشه دارند. در شعر لری، ویژگی‌های اندامی، بدنی و رفتاری یار، علاوه بر اینکه برگرفته از مضامین و بن‌مایه‌های غزل فارسی است، بی‌شک تحت تأثیر زیست‌بوم عشایری، قومی و قبیله‌ای هم بوده است که عناوین استعاره‌ی یار (شلال، برنو، کُپک، شکال و کهرشکال) بهترین دلیل برای ادعای نگارندگان است. مهم‌ترین موانع وصال، عوامل طبیعی مکان، کوه، برف و باران، سفر و عوامل انسانی رقیب و بافت قومی عشیره‌ای است و عاشق با تمام وجود تلاش می‌کند که این موانع برطرف کند. عشق عاشق و معشوق، عشقی پاک، اصیل و خاطره‌انگیز بود و به همان اندازه که دلی پاک و قلبی پاک داشتند، عشقشان توأم با پاکی بود. در این عشق پاک، می‌توان ناکامی‌ها، محرومیت‌ها، فراق و وصال یک

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... محمدحسین نیکدار اصل و همکار

فرهنگ را رؤیت کرد که تداعی‌کننده زخم‌های سنگین و مشقت‌های طاقت‌فرسای آنان در سیر طبیعی زندگی است. معشوق شعر لری، معشوقی به‌مثابه معشوق غزل فارسی است، اما مهربان‌تر و وفادارتر است، چون طبعش بر مهربانی و وفاداری است و دلی صاف و بی غل و غش دارد. عاشق و معشوق بیشتر از آنکه عیش وصال را تجربه کنند در تب‌وتاب فراق می‌سوزند. به همین سبب، درون‌گرایی خصیصه بارز آن‌هاست و با سبک عراقی همخوانی دارد و قلمرو عشق آن‌ها مجازی است و رنگ و بوی عرفانی ندارد.

جدول ۱: مقوله‌ها و کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها

Table 1: Categories and codes extracted from interviews

مؤلفه‌های انتخاب‌شده پژوهش	نمونه مؤلفه‌های استخراج‌شده از مصاحبه‌ها	کدهای مرتبط
اعراض و روی‌گردانی معشوق	هرگاه قهر و غیضی از جانب یار صورت می‌گرفت، یار سرگردان کوه و بیابان می‌شد و ایلی باید به جست‌وجوی ایشان می‌پرداختند.	۳،۴
ناز و کرشمه	یار در تنهایی و در ورد خالی ناز و کرشمه می‌کرد، اما در جلوی پدر و مادر به خاطر کم‌رویی و خجالتی بودن ناز و کرشمه نمی‌کرد.	۱،۲،۳
بی‌تابی و بی‌قراری	هرگاه عاشق از معشوق خود دور می‌شد، دچار بی‌تابی می‌شد و صبح زود سوار بر اسب می‌شد و به دیار یار می‌رفت.	۱،۲،۳،۴
موانع وصال موانع طبیعی: کوه، برف و باران، کوچ	با توجه به بافت زندگی عشایری، کوچ، کوه، برف و باران از موانع اصلی وصال بودند که سوز فراق را شدت می‌بخشید.	۱،۲،۳

پی‌نوشت‌ها

۱. آواز عاشقانه، حماسی، حزن‌انگیز در فراق یار، غم زمانه، جور روزگار.
۲. شعری سوزناک با درون‌مایه عاشقانه
۳. این نوع شعر خاص مراسم عروسی بوده است و توسط زنان خوش‌صدا خوانده می‌شد.
۴. آوازی حزن‌انگیز و سوزناک در فقدان عزیزان

5. Loo

منابع

- ابتهاج، ه. (۱۳۷۳). یادگار خون سرور. تهران: توس.
- جلالی، م. (۱۳۸۷). کعبه چشم از نگار تا زنگ (بررسی واژه چشم در ادبیات فارسی و عرب). نامه فرهنگستان، ۷۱-۸۴.
- حسینی، س. (۱۳۸۱). بخشی از شعر، موسیقی و ادبیات شفاهی استان کهگیلویه و بویراحمد. یاسوج: فاطمیه.
- خالق‌زاده، م. (۱۳۹۵). بررسی دل‌تنگی در ادبیات عامیانه استان. همایش بین‌المللی علوم انسانی. داور، ف. (۱۳۷۸). ادب غنایی در گونه‌های شعری استان کهگیلویه و بویراحمد. آوای دنا، ۲۶-۲۵.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۲). یک‌صد داستان عاشقانه فارسی. تهران: نشر چرخ.
- ریچموند، و. جیمز سی، م. (۱۳۸۸). رفتارهای غیرکلامی در روابط فردی. ترجمه ف. موسوی و همکاران. تهران: دانژه.
- سایت استانداری استان کهگیلویه و بویراحمد: www.ostan-kb.ir
- سجادی، ض. (۱۳۹۹). شرح توضیح دیوان خاقانی. تهران: زوار.
- سیاهپور، ی. (۱۳۸۷). عشق در شعر لری بویراحمدی. آوای دنا، ۲۵-۲۶.
- شمیسا، س. (۱۳۹۸). سبک‌شناسی شعر فارسی. تهران: میترا.

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... _____ محمدحسین نیکدار اصل و همکار

صیاد کوه، ع.، رحمانیان، ع. (۱۳۹۲). پیوند زلف و دل و کارکردهای هنری آن در دیوان حافظ. شعرپژوهی (بوستان ادب)، ۲، ۶۱-۸۲.

طاهری بویراحمدی، س. (۱۳۸۳). فرهنگ عامیانه مردم منطقه کهگیلویه و بویراحمد. تهران: ساويز.

طاهری بویراحمدی، ع. (۱۳۸۸). کوچ تجربه نیم‌قرن زندگی در کهگیلویه و بویراحمد. تهران: سخن.

عدالت‌پور، ه. (۱۳۹۳). جلوه‌های ناز معشوق در شعر حافظ. بوستان ادب، ۴، ۱۵۴-۱۷۰.

غفاری، ی. (۱۳۷۸). تاریخ اجتماعی کهگیلویه و بویراحمد. تهران: نقش‌مانا.

فروغی، ذ. (۱۳۷۹). نسخه تصحیح‌شده کلیات سعدی با مقدمه عباس اقبال و محمدعلی فروغی.

قزوینی، م.، و غنی، ق. (۱۳۶۹). تصحیح دیوان حافظ. تهران، چاپخانه مجلس.

قهرمان، م. (۱۳۸۴). تصحیح دیوان صائب تبریزی. تهران: انتشارات علمی فرهنگی.

کرمی، م.، و امیری، ل. (۱۳۹۸). آیا می‌توان واقعاً یک‌عمر سخن از زلف یار گفت؟. پژوهشنامه ادب غنایی، ۳۲، ۳۳-۴۸.

کرمی، م.، و مرادی، م. (۱۳۸۹). بررسی سیمای معشوق در غزلیات انوری. پژوهشنامه ادب غنایی، ۱۵، ۹۹-۱۱۸.

محمد بلخی، ج. (۱۴۰۱). غزلیات شمس. مقدمه و گزینش م.ر. شفیعی کدکنی. تهران: سخن.

همتی، ا. (۱۳۶۹). فرهنگ تطبیقی واژگان گویش لری ممسنی با واژگان فارسی نو. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.

ب) منابع میدانی (مصاحبه‌شوندگان)

رضایی، ن. ۷۶ ساله. استان کهگیلویه و بویراحمد. گچساران. منطقه عشایری دریلا. کد ۲.

شهلائی، ح. ۷۳ ساله. کهگیلویه و بویراحمد. یاسوج. منطقه عشایر آب نهر. کد ۳.

حسینی، ک. ۶۸ ساله. کهگیلویه و بویراحمد. دهدشت. منطقه عشایری دیلگون. کد ۱.
مصطفایی، ح. ۷۱ ساله. کهگیلویه و بویراحمد. یاسوج. منطقه عشایری کناره. کد ۴.

Reference:

- Adalatpour, H. (2014). The manifestations of the beloved's Charm in Hafez's poetry. *Bustan-e Adab Journal*.
- Davari, F. (1999). Lyric literature in the poetic genres of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. *Sound of Dena Quarterly*, 25-26.
- Ebtehaj, H. (1994). *The remembrance of the blood of the Cypress*. Unknown.
- Foroughi, Z. (ed.). (2000). *Generalities of Sa'adi*. Unknown.
- Fridle, E. (1977-1978). Folksongs from Boir Ahmad, Southwest Iran. *Anthropology and Folk Culture of Iran*, pp. 47-54.
- Ghafari, Y. (1999) Social History of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad.
- Hafez Shirazi, Kh. (1990). *Divan* (edited by Muhammad Qazvini). Qāsim Ghanī.
- Hemmati, A. (1990). *Comparative dictionary of Mamassani Lori dialect with new Persian vocabulary*. Master's Thesis.
- Hosseini, S. (2002). *A part of poetry, music, and oral literature of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province*. Fatemieh.
- Jalali, M. (2008). Ka'ba: The eye from the painter to the bell (A study of the word fEye in Persian and Arabic literature). *Academy of Persian Language Journal*, 8, 30, 84-71.
- Karami, M., & Amiri, L. (2019). Can we really speak of the lover's hair for a lifetime. *Journal of Lyric Literature*, 17(32), 48-33.
- Karami, M., & Moradi, M. (2010). A study of the image of the beloved in Anvari's Ghazals. *Journal of Lyric Literature*, 8(15), 118-99.
- Khaleqzadeh, M. (2016). *A study of longing in the folklore literature of the province*. International Conference.
- Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province Governorate Website: www.ostan-kb.ir
- Mohammad Balkhi, J. (2022) *Sonnets of Shams* (edited M. Shafiei Kadkani). Unknown.
- Richmond, V., & James C. (2009). *Nonverbal behaviors in interpersonal relationships* (translated by F. Mousavi et al). Unknown.
- Saeb Tabrizi. (2005). *Divan* (edited by M. Qahraman). Unknown
- Sayyad Kouh, A., & Rahmanian, A. (2013). The connection of hair and heart and its artistic functions in Hafez's Divan. *Poetry Research Journal*, 5(2), 82-61.
- Shamisa, S. (2019). *Stylistics of Persian poetry*. Unknown.

سیمای یار در سروده‌های محلی استان کهگیلویه... محمدحسین نیکدار اصل و همکار

- Siyahpour, U. (2008). Love in Lori Boyer-Ahmadi Poetry. *Sound of Dena Quarterly*, 25-26.
- Taheri Boyer-Ahmadi, A. (2009). *A half-century of life experience in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*.
- Taheri Boyer-Ahmadi, S. (2004). *Folklore of the people of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Region*.
- Zia al-Din S. (2020). *Divan-e Khaghani*. Zavvar
- Zolfaghari, H. (2013). *One hundred Persian romantic stories*. Unknown.

Interviewees

- Hosseini, K. 68 years old, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad, Dehdasht, Dilgun Nomadic Region, Code 1.
- Mostafaei, H. 71 years old, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad, Yasuj, Kenareh Nomadic Region, Code 4.
- Rezai, N. 76 years old, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province, Gachsaran, Darila Nomadic Region, Code 2.
- Shahlaei, H. 73 years old, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad, Yasuj, Ab Nahr Nomadic Region, Code 3.

